

**«СМАК СОНЦЯ»: АНТРОПОМОРФІЧНА ВІЗІЯ ВІЙНИ
У НОВОМУ СПЕКТАКЛІ ДРОГОБИЦЬКОГО ТЕАТРУ**

Віра Меньок,

*літературознавиця, шultzознавиця, перекладачка,
кандидат філологічних наук, доцент, керівниця Полоністичного
науково-інформаційного центру імені Ігоря Менька,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка,
вул. І. Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, 82100*

polcentrum@dspu.edu.ua

Рецензія на прем'єрну постановку п'єси Олександра Вітра «Подаруй мені смак сонця», яка відбулася 22 травня 2022 року. Режисура, музичне оформлення, сценографія – Олександр Король. У ролях – Юрій Федчук, Тетяна Моджук, Катерина Король, Іван Жук, Володимир Левицький/Максим Шипін.

Представлена стаття містить також інтерв'ю з автором п'єси – відомим українським драматургом Олександром Вітром.

Ключові слова: вистава, гіперреалізм, притча, війна, Олександр Вітер.

**«THE TASTE OF THE SUN»:
AN ANTHROPOMORPHIC VISION OF THE WAR
IN THE NEW PERFORMANCE OF THE DROHOBYCH THEATER**

Vira Menok,

*Literary researcher, Schultz researcher, translator,
PhD, associate professor,*

*head of the Igor Menko Polonist Scientific and Information Center,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University,
Ivan Franko str, 24, Drohobych, Ukraine, 82100
polcentrum@dspu.edu.ua*

Review of the premiere performance of Oleksandr Viter's play "Give me a taste of the sun", which took place on May 22, 2022. Directing, music design, scenography - Oleksandr Korol. Cast: Yurii Fedchuk, Tetiana Modzhuk, Kateryna Korol, Ivan Zhuk, Volodymyr Levytskyi/Maksym Shypin.

The presented article also contains an interview with the author of the play - the famous Ukrainian playwright Oleksandr Viter.

Key words: performance, hyperrealism, parable, war, Oleksandr Viter

Театральне піддашся

У Дрогобицькому театрі (Львівський академічний обласний музично-драматичний театр імені Юрія Дрогобича) нещодавно з'явився новий, доволі несподіваний простір для реалізації вистав, про який годі було й думати перед 24 лютим. Піддашся будівлі театру. Чому піддашся? Бо події нової вистави «Смак сонця» у режисурі Олександра Короля – прем'єрної реалізації п'єси київського драматурга Олександра Вітра «Подаруй мені смак сонця» – відбуваються у місці, де від бомбардувань ховаються два коти, два собаки та черепаха. Саме так: війна, побачена очима тварин – самотніх, покинутих, розгублених у своєму відчаї, але й сильних та нездоланих у своїй вірі в перемогу.

Антропоморфічна візія жахів війни – війна у переживаннях тварин, що цілком пропорційні людським мотиваціям, намірам і емоціям. Антропоморфізм вистави додатково акцентований гіперреалізмом

часопростору та його наповненням – і це не штучні декорації, а реальний інтер'єр горища. Навіть справжні голуби беруть участь у спектаклі – вони живуть на цьому театральному піддашші, це актори й глядачі завітали до них у гості, і це до їхнього спокійного життя режисер приніс звуки сирен, обстрілів і вибухів, тож вони природно реагують на цю жахітливу акустику війни, додаючи перебігові сценічних подій справді гіперреалістичного виміру.

Ще більш реалістичним місцем для сценічного відтворення подій та природи персонажів могло б бути укриття чи сутерени, однак піддашся – безсумнівно, вдале місце для втілення психоемоційної інакшості вистави через незвичну для акторів і глядачів просторову локалізацію. І дуже сміливо обране місце – небанальне режисерське рішення, котре й глядачів спонукає до особливої налаштованості на спектакль, до підсиленого місцем сприймання драматичних подій та понівечених доль персонажів. Місце поза звичним простором життя людей та тварин – витіснення з власного помешкання, вигнання з освоєного часопростору, досвідчування жахить, страждання, страх, постійна загроза смерті, а водночас освоєння цього нового, чужого місця, вміння вистояти й не здатись навіть за найжахливіших обставин.

Безумовний вуличний лідер

Стрижнева лінія драматургічної нарації п'єси побудована на філософській антропології головного персонажа – саме так, адже для розуміння його автентичної природи не зайвими будуть пізнання у царині біології, психології, соціології, етнографії. Безхатній кіт Кекс – «безумовний вуличний лідер», як сам він про себе каже. Філософсько-іронічне ставлення до життя допомагає йому впоратись з усіма повсякденними негараздами, які

постійно супроводжують вуличного кота, але зберегти при цьому чуйність до інших, готовність прийти на допомогу та – головне – керуватися в усьому також безумовним почуттям справедливості.

Як це притаманно вуличному коту, він дбає про щоденну екзистенцію, тож і ковбаски вміє роздобути, і потішитись найпростішими речами навіть у найстрашніші часи. Він розумний і «трохи сміливий», не втрачає оптимізму й винахідливості, вміє говорити гірку правду, не налаштований утікати від ворогів, бо ж «від кожного тікати – лап не вистачить». У найкритичніший момент здатен прийняти виважене й правильне рішення – одне слово, справжній локальний лідер. Природність вуличного лідерства Кекса вдало підсилена його мовою, влучно стилістично доповненою, у порівнянні з оригінальними діалогами п'єси, актором Юрієм Федчуком, який блискуче грає роль цього непересічного персонажа.

Ховається від бомбардувань серед руїн, принесених війною. Тут зустрине тих, з ким заприятелює, кому співчуватиме, в кого майже закохається, кому довірятиме. Зустрине й того, хто виявиться чужим, хоча колись давно був своїм, а своїх Кекс не кидає. Та от тільки чи справді своїм є поранений вівчур Байкал? Собака з чужим іменем і тепер уже чужим, відчуженим життям, який разом із ворогами прийшов на землю, де народився, робити зачистку, бо ж «наказ є наказ». Він пам'ятає свою матір – собаку Найдю, розумну й сміливу, про яку не забули місцеві собаки й коти. Чи мав він вибір? Тлумачиться, що не мав, але справедливий вуличний лідер чітко знає, що вибір завжди є і що Байкал заслуговує на покарання, однак зберігає гуманність навіть до ворога – не пробачає, але й не дозволяє вчинити над ним розправу.

Каяття й спокута – це особний вибір колись свого, а тепер чужого, який став ворогом. І цей свій вибір поліцейський собака, що служив окупантам,

готовий здійснити – готовий принести в жертву власне життя, аби врятувати тих, кого тут зустрів і хто повернув йому втрачене світло душі, однак йому не дано пережити сакральне таїнство спокути. Так і залишиться на іншому боці – самотній, покривджений господарем-окупантом та непростачений своїми, яких знову віднайшов. За все треба платити.

Буде тобі, враже, так, як Відьма скаже...

Чарівна кицька Ліззі неабиякої породи Сфінкс. «Ми сфінкси – істоти ніжні», – каже вона про себе. Домашня кішечка, при звичаєна до комфортних умов життя. Намагається переконати себе у тому, що війна – це сон, що вона обов'язково прокинеться й усе повернеться, все буде, як завжди. Однак кошмар триває, жахіття зростає. Реальність Ліззі перетворилася на цей кошмар. Вона не хоче вірити у те, що її господарі лежать мертві на вулиці. Не хоче вірити навіть тоді, коли це підтвердив такса Пуф – пес, покинутий господарями через жахіття війни. Утікаючи від війни, люди не змогли його взяти з собою, однак Пуф не зневірився через це у їхній любові, просто він знає тепер: «Що було раніше – те було. Не буде більше. Наче два життя. В першому був господар, будинок, безпека. А в другому – нічого такого немає. І мабуть, і не буде. Тому, який сенс плакати за життям, яке вже закінчилось?».

Ліззі не припиняє плакати й не хоче змиритися з тим, що її господарів більше немає – дарма, що ці мертві люди на вулиці одягнені так само, як її господарі. Бо її господарі обов'язково повернуться й пригостять її улюбленою їжею. Вона чекатиме на них, як чекає на свого померлого господаря кіт у зворушливо ліричному й глибоко філософському вірші «Кіт у пустій оселі» польської поетки Віслави Шимборської. Метафізика смерті в очах тварини –

господар не помер, він просто кудись зник, і його довго немає, але він повернеться, неодмінно повернеться:

Померти – так з котом не можна.

*Бо що ж робить коту
в пустій оселі.*

Дряпатись на стіни.

Тертися між меблів.

*Ніби все лишилось,
тільки щось змінилося.*

*Ніби все на місці,
тільки пересунуто.*

І лампа вечорами вже не світить.

*Чути кроки на сходах,
тільки вже не ті.*

*Рука, що кладе на тарілку рибу,
теж не та, що клала.*

*Щось тут не починається
у звичний час.*

*Щось не відбувається
так, як має бути.*

*Хтось тут був і був,
а потім раптом зник
і наполегливо його немає.*

Заглянуто до всіх шаф.

Переміряно всі полиці.

Втиснувшись під килим, перевірено.

*Навіть порушено заборону
і розкидано папери.*

*Що ще лишилось робити.
Спати й чекати.*

*Нехай-но він лиш повернеться,
нехай-но покажеться.
Тоді-то дізнається,
що з котом так не можна.
Попрямується в його бік
так, мов зовсім не хочеться,
помалесеньку,
на дуже ображених лапках.
І жодних скоків-писків на початок.*

(Віслава Шимборська, зі збірки «Версія подій», переклад Андрія Савенця, 2005)

«Так з котом не можна...». Але смерть не питає kota про згоду. І не питає господарів кицьки Ліззі. Війна не питає нікого. Війна приносить смерть. Ніжна й безборонна персонажка, найбільш непристосована до жахів, у порівнянні з рештою вимушених мешканців безустанно бомбардованого піддашся, переповнюється нестримною люттяю проти ворогів й чинить спробу вбити ворога, котрий серед них. Справедливий Кекс зупиняє шаленство акту вбивства. Нехай ворогові буде справедливий суд. І нехай йому буде так, «як відьма скаже» ...

Саме в цьому місці – кульмінація вистави. До оригінального тексту п'єси Олександра Вітра режисер додав пронизливий вірш Людмили Горової, який звучить від імені скривдженої Ліззі й решти персонажів, звучить від імені усіх українців – як заклинання-прокляття ворогові:

Сію тобі в очі,
Сію проти ночі.
Буде тобі, враже,
Так, як Відьма скаже.
Скільки в святу землю
Впало зерен жита –
Стільки разів буде
Тебе, враже, вбито.
Скільки, враже, півень
Вночі кукуріка –
Стільки днів у тебе
Доживати віка.
Богові – Боже.
Ворогу – вороже.
Буде тобі, враже,
Так, як Відьма скаже.
Скільки зробиш, враже,
Кроків по Україні –
Стільки твого ляже
Роду в домовині.
Стане на півсвіту
Чорного пристріту,
Буде тобі, враже,
Так, як Відьма скаже.
Писанку розпишу,
Люльку заколишу,
Матір твою, враже,
Без дітей залишу,
Батька твого, враже,
Смертю заспокою,
Жінку твою, враже,

*Висушу ганьбою.
Богові Боже
Ворогу – вороже
Буде тобі, враже,
Так, як Відьма скаже.
Як просію горе
Крізь дрібненьке сито –
Станеш ти про пекло
Господа просити.
Та не буде, враже,
Смерть твоя легкою.
Та й у смерті, враже,
Не знайдеш спокою.
Слово моє липке,
Слово моє кріпке,
Буде тобі, враже,
Так, як мати скаже,
Буде тобі, враже,
Як дружина скаже,
Буде тобі, враже,
Як дівчина скаже,
Буде тобі, враже,
Як дитина скаже,
Буде тобі, враже,
Так.
Як.
Відьма.
Скаже.*

<http://maydan.drohobych.net/?p=122224>

Ліззі, в яку яскраво й вдумливо перевтілилася акторка Тетяна Моджук, врятувалася від гріха вбивства, промовивши це заклинання та накресливши

його знаки на стіні. Глядачів у цей момент переповнило непереборне бажання навіки проклясти ворога, а водночас пролити сльози очищення, визволитись від нестримної люті, що веде до порушення Божої заповіді «Не вбивай!».

Відчути смак сонця на губах

Таланлива черепаха Лія – радше «фартова», як сама про себе каже. Особлива персонажка у цій виставі, вдало втілена акторською грою Катерини Король. Саме Лії належить назва твору. Це вона пояснює Кексові: їй щастить тому, що вміє відчувати смак сонця й не втрачає цього хисту – він захищає від смерті, дарує життя у найбільш неочікуваний і неймовірний спосіб. Така ось антропоморфічна візія війни – позбавлена ненависті й люті, наповнена вірою у життя та радістю від смаку сонця, якого ніхто й ніколи не відбере. І готовність до самопожертви заради інших – тих, котрі ще не навчились відчувати смак сонця на губах, тож нехай навчаться, нехай відчують цей смак, нехай живуть. Лія готова за це заплатити – раніше платили інші, а тепер її черга, так вона вирішила.

Драматургічна напруженість зростає. Фінал симульований автором у такий спосіб, що глядач уже подумки прощається зі старою, мудрою черепахою, якій стільки разів у житті таланило, а тепер вона залишила після себе лише рослинку у горщику, вирішивши всіх врятувати ціною власного життя. Але фарт і тепер не покине Лію. Її вкотре – через стільки воєн, які пережила на своєму довгому черепащачому віку – відкине хвилиною вибуху й вона залишиться жива. Чи це просто знову талант? Радше місія – вижити, аби переказати головне послання віри у перемогу над ворогом:

«Живемо! Сонце на смак пробуємо! Значить, все буде добре! А мого фарту, самі бачите, може, на всіх вистачить. Ворог не пройде... Та і як він

може пройти? Ворог – це так, хмарка, що закрила сонце. Не більше. І скільки б не дощило, сонце повертається. Треба вірити – дочекаємось».

Справжнє народження п'єси

Олександр Вітер приїздив до Дрогобича на прем'єру вистави. Тож випала нагода поспілкуватися із автором про народження п'єси та її сценічне втілення – своєрідне режисерське співавторство Олександра Короля.

В.М. *Як з'явився задум саме такої п'єси, де персонажами є тварини? Як довго Ви писали текст та чи пов'язана п'єса з Вашим власним досвідом війни? Знаю від режисера, що Пуф – це Ваш автотематичний персонаж...*

О.В. Задум п'єси з'явився у перші дні війни. Вийшло так, що перші дні ми були у Києві, відтак опинились під Фастовом. Це між Макаровом та Васильковом. Саме там йшли запеклі бої. Життя було надтривожним, із майже щогодинним хованням до льоху, ракетними обстрілами. І саме там почалось написання п'єси, бо прийшло розуміння, що варто мистецькими засобами розповісти про те, що відбувається. І не прямо, а в формі притчі.

Додатковим стимулом було те, що довкола було багато тварин. Ми приїхали до Фастова із собакою та кицькою. Бачили, як тварини переживають усе це. З цим і пов'язана ця сумна історія. Нам довелося евакуюватись з-під Фастова. Не було можливості забрати тварин, тож довелось залишити собаку та кицьку у родичів. Там наче їм було добре... За півгодини до прем'єри у Дрогобичі мені зателефонували й сказали, що мій собака помер. Це була стара такса Ава, вона якоюсь мірою стала прообразом персонажів п'єси. Мабуть, вірю, що її дух переселився у п'єсу, у виставу. Така ось не дуже весела містична історія.

В.М. *Чи прообразом черепахи Лії стала черепаха, яка постраждала від обстрілів Оболоні у Києві в середині березня та дивом врятувалася? Чи інші персонажі також мали своїх реальних прототипів?*

О.В. Я не розглядав персонажів як таких, що мають буквальных прототипів. Це скоріше зібрані образи. Властиво, тут була мета звести в одній ситуації різні характери, різні типажі. Це загалом – проблема. Як писати про війну, щоби драматургія не перетворилася на журналістику? Потрібно створити притчу, вийти за межі публіцистики. Саме тому герої «Смаку сонця» – радше зібрані персонажі. Це відчуття історій, болі різних людей. Одночасно зі «Смаком сонця» я написав ще одну п'єсу «Несподівано тихо». Це своєрідний парафраз одноактної п'єси Сартра «За зачиненими дверима», спроба розповісти про жахи війни через ситуацію абсурду.

В.М. *Чи прийшло до Вас щось на кшталт полегшення, емпатичного заспокоєння, коли Ви написали цей текст? І якими були Ваші емоції після перегляду постановки п'єси – схожими чи відмінними від тих, коли Ви завершили написання тексту та вперше прочитали його як цілість? Чи п'єса, як особний Ваш твір, та її сценічне втілення у режисурі Олександра Короля – це для Вас та сама цілість?*

О.В. Складно сказати, чи приносить написання емоційне заспокоєння. Важливим є не сам факт написання, а реакція глядацтва. До моменту, поки п'єса не перевірена виставою, драматург завжди у сумнівах. Бо одна річ – написати щось, а зовсім інше – побачити, наскільки це резонує з відчуттями публіки. І вистава Дрогобицького театру дуже яскраво показала, наскільки глядач хоче й готовий сприймати таку драматургію. Саме на прем'єрі у Дрогобичі й відбулось справжнє народження п'єси. Тут є дуже тонка річ. Вона закономірна у часи війни. Виникають драматургічні тексти та вистави, присвячені війні, але доволі часто і тексти, і вистави є якоюсь мірою

кон'юнктурними, без душевного болю режисерів та акторів. У Дрогобицькому театрі інакше. Ця вистава з'явилася, бо не могла не з'явитись. Це дуже болісна, особистісна вистава і для акторів, і для режисера. Саме тому вона так і сприймається глядачем. І в цьому сенсі справді прийшло не заспокоєння драматурга, а скоріше розуміння, що шлях правильний. Бо доки написаний драматургічний текст не перевірений реальним театром, він начебто ще й не є повноцінною п'єсою. Лише нарисом. І ось саме у Дрогобичі п'єса остаточно народилася. І прийшло розуміння, що вона може бути цікавою для глядачів у різних країнах та в різних інтерпретаціях.

***

Сподіваюсь, саме так і станеться. Цей текст у його пронизливо й глибоко відчутій театральній реалізації Олександра Короля та всього грона акторів потрапить до глядацтва в інших країнах, які підтримують Україну в боротьбі з агресором. Вірю, що п'єса відбудеться також у чергових режисерських інтерпретаціях. Дякую авторові за згоду на переклад драми-притчі «Подаруй мені смак сонця» польською мовою